

- Зень, 2016. – 416 с.
24. Тараненко І. Г. Демократичні цінності у становленні громадянина / І. Г. Тараненко // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 2. – С. 28 – 35.
25. Тугаринов В. П. О ценностях жизни и культуры / Василий Петрович Тугаринов. – Л. : ЛГУ, 1960. – 156 с.
26. Франкл В. Смысл жизни [Текст] / Виктор Эмиль Франкл // Человек в поисках смысла : Сборник. / Общ. ред. Л.Я. Гозмана, Д.А. Леонтьева / В.Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
27. Чудновский В.Э. Смысл жизни и судьба человека // Психолого-педагогические и философские аспекты проблемы смысла жизни: Материалы I-II симпозиумов / Под ред. В.Э. Чудновского, А.А. Бодалева, Н.Л. Карповой. – М., 1997. – С. 57-72.
28. Щербакова Ю. Цінності об'єднаної Європи : монографія / Юлія Щербакова. – Київ : Академія, 2014. – 206 с.
29. Rokeach M. Belief, Attitudes and Values / M. Rokeach. – San Francisco : Josey-bass Co, 1972. – 214 p.

УДК 373.21.001.76

В. І. Староста, О. В. Гошко, Ужгород, Україна  
V. Starosta, O. Hoshko, Uzhhorod, Ukraine  
e-mail: volodymyr.starosta@uzhnu.edu.ua

### ГОТОВНІСТЬ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Анотація.** Готовність до інноваційної діяльності особливого значення набуває в умовах закладів дошкільної освіти. Теоретичний аналіз сутності поняття «готовність до інноваційної педагогічної діяльності» вказує на багатоаспектність підходів дослідників щодо виокремлення певних суттєвих ознак такої готовності, відповідно наведені формулювання понять є взаємодоповнюючими. Автори розглядають також ознаку готовності до інноваційної діяльності – спрямованість на вдосконалення власної педагогічної діяльності та діяльності всього педагогічного колективу. Структурними компонентами такої готовності є мотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний; велике значення має креативність вихователя закладу дошкільної освіти. Самооцінку власної готовності до інноваційної педагогічної діяльності можна розглядати як мету і результат процесу самопізнання, комплексного самоаналізу особистості щодо здатності створення, запровадження і розповсюдження педагогічних новацій.

Проведено самооцінку педагогами власної готовності до інноваційної діяльності. Майже третина анкетованих педагогів оцінили власну готовність у межах 75-92 % від максимуму. Найбільш проблемні якості щодо інноваційної діяльності, які зазначили більшість анкетованих вихователів закладів дошкільної освіти, наступні: прагнення до лідерства; незалежність суджень; здатність відмовитися від стереотипів у педагогічній діяльності; володіння методами педагогічного дослідження; здатність до створення авторської концепції, технології діяльності; здатність до організації педагогічного експерименту тощо. Більшість вихователів виявляють готовність до впровадження новацій інших педагогів вищу, ніж до їх створення.

**Ключові слова:** новація, інновація, інноваційна педагогічна діяльність, готовність до інноваційної педагогічної діяльності, самооцінка.

**Abstract.** Readiness to innovation becomes especially important in preschool educational institutions. The theoretical analysis of the essence of the concept of «readiness to innovative pedagogical activity» points to the researchers' multidimensional approaches. These approaches relate to the identification of certain essential features of such readiness, respectively, the wording formulation of the concepts is complementary. The readiness to innovation, the focus on improving their own pedagogical activity and the activities of the entire teaching staff is analyzed by researchers. The structural components of such readiness are motivational, cognitive, procedural, reflexive. The tutor's preschool institutions creativity is of great importance. Self-appraisal of readiness to innovative pedagogical activity can be considered as the goal and result of the process of self-knowledge, the complex self-analysis of the individual regarding the ability to create, implement and disseminate pedagogical innovations.

Self-appraisal of tutors of their readiness to innovative pedagogical activity was conducted. Almost one third of the respondents rated their readiness within the range of 75-92 % of the maximum. The most problematic qualities of innovation, which most of the respondents of preschool establishments have noted are: the ambition for leadership; independence of statements; the ability to abandon stereotypes in pedagogical activity; possession of methods of pedagogical research; the ability to create an author's concept, technology of activity; the ability to organize a pedagogical experiment, etc. Most tutors of preschool institutions are ready to introduce innovations of other tutors

more than their creation.

**Key words:** novation, innovation, innovative pedagogical activity, readiness, readiness to innovative pedagogical activity, self-appraisal.

**Постановка проблеми.** В сучасних умовах освіта в Україні та світі стрімко розвивається шляхом впровадження різноманітних інновацій. Відповідно педагог має мати як високий рівень професійних знань і вмінь, так і виявляти творчу активність, здатність до самовдосконалення, до інноваційної діяльності. Великого значення готовність до інноваційної професійної діяльності набуває в умовах закладів дошкільної освіти, оскільки вихователь має враховувати специфіку дітей дошкільного віку, реалізовувати особистісно розвивальний підхід до них у процесі освітньої діяльності з метою їх всебічного і гармонійного розвитку, збереження і зміцнення фізичного здоров'я дітей тощо.

**Аналіз попередніх досліджень** свідчить, що різні аспекти проблеми інноваційної діяльності в галузі освіти у працях українських і зарубіжних учених висвітлено за такими напрямками: теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних засад підготовки фахівців до інноваційної професійної діяльності (А. Алексюк, К. Ангеловські, А. Бойко, В. Бондар, І. Гавриш, О. Глузман, І. Дичківська, Н. Дічек, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Клокар, О. Козлова, С. Максименко, Н. Ничкало, В. Паламарчук, Л. Подимова, О. Пометун, Е. Роджерс, О. Савченко, В. Сластьонін, Н. Юсуфбекова та ін.); поняття інноваційної культури та умови її формування (А. Антонова, С. Григор'єва, Б. Лісін, Р. Миленкова, В. Носков та ін.); підходи до професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (І. Богданова, А. Богуш, З. Курлянд, Н. Лисенко, О. Поліщук, Т. Поніманська, Р. Хмелюк та ін.).

Не дивлячись на те, що аспект досліджень стосовно інноваційної діяльності вчителя досить широкий, проблема готовності педагога до інноваційної діяльності досліджена недостатньо як з точки зору розкриття її сутності, так і виявлення умов організації (О. Огієнко, 2013 [6, с. 155]). Аналогічна ситуація, на нашу думку, в закладах дошкільної освіти (ЗДО). Схвально, що в сучасних умовах суттєво оновлюється зміст дошкільної освіти, запроваджуються нові програми, публікуються навчальні та методичні посібники, проте проблема готовності вихователя ЗДО до інноваційної діяльності залишається актуальною.

**Мета статті** полягає у визначенні сутності готовності до інноваційної педагогічної діяльності та проведенні відповідного анкетування для вихователів закладів дошкільної освіти.

**Виклад основного матеріалу.** Готовність вихователя ЗДО до інноваційної діяльності можемо розглядати як важливу характеристику творчої особистості педагога. Розглянемо сутність основних понять нашого дослідження. Погоджуємось з тлумаченням новації, запропоноване Н. Дічек (2009), – як «локальна зміна в навчально-виховному процесі і як розроблення нових (для певного історичного періоду) навчальних методик, програм, технологій, що сприяють ефективнішому вирішенню конкретних навчально-виховних завдань, зумовлених вимогами суспільного й особистісного розвитку» [4, с. 41]. Відповідно «процес утілення новації в навчально-виховну практику» Н. Дічек характеризує як педагогічне нововведення, а педагогічну інновацію – як «ширше, узагальнююче поняття, що охоплює процес виникнення, розвитку й широкого впровадження в освітню сферу педагогічних новацій і нововведень» [4, с. 41].

Поняття «інноваційна педагогічна діяльність» розглядається як комплексна діяльність, спрямована на створення, впровадження та розповсюдження нового (новацій) у педагогічній теорії та практиці (І. Гавриш, 2006 [1]); заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики (І. Дичківська, 2004 [3]). Інноваційну педагогічну діяльність можемо розглядати також як мету і засіб розвитку усіх суб'єктів та складових компонентів освітнього процесу (цілей і змісту; форм, методів, технологій, засобів навчання; системи управління закладами освіти і т.д.).

У психологічній і педагогічній науці немає єдиного підходу щодо розгляду феномена «готовність». Наприклад, Т. Смолеусова (2012 [9, с. 7]) розуміє дане поняття комплексно як інтеграцію чотирьох компонентів: мотиваційна готовність (бажання, переконаність в необхідності); когнітивна готовність, підготовленість (необхідні професійні знання і вміння); здатність реалізувати (особистісні якості, здібності); рішучість, як риса характеру. Перші дві позиції з чотирьох є основою професійної готовності, а дві інші – відносяться до особистісної готовності.

Трактування готовності до інноваційної педагогічної діяльності:

- готовність учителя до інноваційної професійної діяльності – інтегративна якість його особистості, що є регулятором та умовою успішної професійної діяльності, спрямованої на створення, запровадження і розповсюдження освітніх новацій (І. Гавриш, 2006 [1]);
- готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними

способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії (І. Дичківська, 2004 [3]);

- готовність майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності є особистісним утворенням, яке опосередковує залежність між ефективністю діяльності педагога і його спрямованістю на вдосконалення свого професійного рівня (О. Дубасенюк, 2009 [7, с. 45]);

- готовність педагога до інноваційної професійної діяльності – інтегративна якість особистості, що, являючи собою єдність особистісних і операційних компонентів, забезпечує ефективність цієї діяльності (В. Сластьонін і Л. Подимова, 1997 [8]).

Таким чином, теоретичний аналіз сутності готовності до інноваційної педагогічної діяльності вказує на багатоаспектність підходів дослідників щодо виокремлення суттєвих ознак такої готовності, відповідно наведені формулювання є взаємодоповнюючими, з якими ми повністю погоджуємось. Водночас, пропонуємо також додати таку ознаку готовності до інноваційної діяльності як спрямованість на вдосконалення власної педагогічної діяльності та діяльності всього педагогічного колективу.

Самооцінку власної готовності до інноваційної педагогічної діяльності, на нашу думку, можна розглядати як мету і результат процесу самопізнання, комплексного самоаналізу особистості (спрямованості, можливостей, якостей, професійної підготовки, педагогічного досвіду, самовдосконалення і т.п.) щодо здатності створення, запровадження і розповсюдження педагогічних новацій.

За результатами дослідження І. Гавриш (2006) визначено зміст інноваційного навчання студентів - майбутніх учителів, спрямованого на формування в них мотиваційного, цільового, інформаційного, операційно-діяльнісного і рефлексивного компонентів готовності до інноваційної освітньої діяльності, а також розвиток креативності та критичності професійного мислення [1]. У табл. 1 наведено структурні компоненти готовності майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності на основі деяких досліджень.

Таблиця 1

Структурні компоненти готовності до інноваційної педагогічної діяльності

| Структурні компоненти готовності:                                                                                                                                                                                         | Література                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------|
| майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності – мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний                                                                                           | О. Гончарова [2]               |
| майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності – цільовий, мотиваційний, когнітивний (змістовий), діяльнісно-практичний, оцінно-результативний                                                                | О. Дубасенюк [7]               |
| до інноваційної педагогічної діяльності – мотиваційний, когнітивний, креативний, рефлексивний                                                                                                                             | І. Дичківська [3]              |
| майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності – ціннісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-креативний, професійно-рефлексивний | Л. Козак [5]                   |
| педагога до інноваційної професійної діяльності – мотиваційний, креативний, технологічний, рефлексивний                                                                                                                   | В. Сластьонін, Л. Подимова [8] |

У процесі проведеного аналізу літературних джерел та реальної педагогічної практики нами виокремлено наступні компоненти готовності педагогів дошкільної освіти до інноваційної діяльності:

- мотиваційний (мотиви здійснення інноваційної діяльності вихователя ЗДО, позитивне ставлення та пізнавальний інтерес до інновацій у педагогічній діяльності, прагнення до активної участі у створенні, запровадженні та поширенні педагогічних новацій та ін.);

- когнітивний (сформованість теоретико-методологічних, психолого-педагогічних знань у галузі дошкільної освіти, теоретико-методичних засад сучасних інноваційних технологій навчання дітей дошкільного віку; деякі автори розглядають його як змістовий, інформаційний, теоретичний та ін.);

- процесуальний (наявність умінь і навичок до інноваційної педагогічної діяльності, реалізація інноваційної діяльності в педагогічній роботі з дошкільниками; за своєю сутністю цей компонент аналогічний до компонентів готовності, які в ряді інших досліджень визначаються як практичний, виконавчий, конструктивний, діяльнісний, технологічний та ін.);

- рефлексивний. І. Дичківська [3] зазначає, що реалізується цей компонент через такі рефлексивні процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого. Даний компонент, з нашого погляду, є важливим у контексті постійного аналізу та самоаналізу інноваційної педагогічної діяльності з метою самовдосконалення педагога, всебічного та гармонійного розвитку дітей дошкільного віку.

Порівняльний аналіз показує, що наведені нами компоненти виділяють більшість дослідників, а з урахуванням специфіки певного виду професійної діяльності педагога у структуру готовності вводять специфічні

чи додаткові компоненти. Погоджуємось з думкою І. Дичківської [3], що всі компоненти взаємообумовлені та пов'язані між собою, а також з пропонованими рівнями готовності, зокрема, найвищим – творчим. Деякі дослідники [3, 5, 7, 8] креативну складову інноваційної діяльності вводять як структурний компонент. Вважаємо, що креативність, як якість особистості, має виявлятися в усіх компонентах, а тому доцільніше її вводити в рівні готовності до інноваційної діяльності. Отже, готовність інноваційної діяльності можемо розглядати і як здатність продукувати ідею, і як здатність практичної реалізації власної ідеї чи ідей інших новаторів; відповідно рівень такої готовності буде різний.

З метою дослідження стану сформованості готовності до інноваційної педагогічної діяльності проведено анкетування 54 вихователів ЗДО м. Ужгород. Використано анкету самооцінки (В. Сластьонін і Л. Подимова, 1997 [8, с. 115]). Результати (середні бали) представлено у табл. 2.

**Таблиця 2**

**Самооцінка здатності педагога до інноваційної діяльності**

| Параметри самооцінки                                                                            | Само-оцінка |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|
| Ступінь виявлення: мінімальний 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 максимальний                                |             |
| <i>I. Мотиваційно-творча спрямованість особистості</i>                                          |             |
| 1.1. Допитливість, творчий інтерес                                                              | 7,9         |
| 1.2. Прагнення до творчих досягнень                                                             | 7,8         |
| 1.3. Прагнення до лідерства                                                                     | 6,5         |
| 1.4. Прагнення до отримання високої оцінки творчої діяльності зі сторони адміністрації          | 7,3         |
| 1.5. Особиста значимість творчої діяльності                                                     | 7,6         |
| 1.6. Прагнення до самовдосконалення                                                             | 8,1         |
| <i>II. Креативність особистості</i>                                                             |             |
| 2.1. Продукування великої кількості рішень: варіативність педагогічної діяльності               | 7,1         |
| 2.2. Незалежність суджень (не соромиться висловлювати свою думку)                               | 6,8         |
| 2.3. Фантазія, уява (інтелектуальна легкість у поводженні з ідеями)                             | 7,1         |
| 2.4. Здатність відмовитися від стереотипів у педагогічній діяльності, подолати інерцію мислення | 6,7         |
| 2.5. Прагнення до ризику                                                                        | 7           |
| 2.6. Чутливість до проблем у педагогічній діяльності                                            | 7,3         |
| 2.7. Критичність мислення, здатність до оцінювальних суджень                                    | 7,3         |
| 2.8. Здатність до самоаналізу, рефлексії                                                        | 7,7         |
| <i>III. Самооцінка професійних здібностей до здійснення інноваційної діяльності</i>             |             |
| 3.1. Здатність особистості до оволодіння методології творчої діяльності                         | 7,6         |
| 3.2. Володіння методами педагогічного дослідження                                               | 6,6         |
| 3.3. Здатність до створення авторської концепції, технології діяльності                         | 6,3         |
| 3.4. Здатність до планування експериментальної роботи                                           | 7           |
| 3.5. Здатність до організації педагогічного експерименту у ЗДО                                  | 6,8         |
| 3.6. Здатність до корекції, перебудови діяльності                                               | 7,2         |
| 3.7. Здатність акумулювати і використовувати досвід творчої діяльності інших педагогів          | 7,1         |
| 3.8. Здатність до співробітництва і взаємодопомоги в творчій діяльності                         | 7,6         |
| 3.9. Здатність творчо розв'язувати конфлікти                                                    | 6,9         |
| <i>IV. Індивідуальні особливості особистості як педагога</i>                                    |             |
| 4.1. Темп творчої діяльності                                                                    | 7,5         |
| 4.2. Працездатність особистості в творчій діяльності                                            | 7,4         |
| 4.3. Рішучість, впевненість у собі                                                              | 7,3         |
| 4.4. Відповідальність                                                                           | 8,2         |
| 4.5. Впевненість педагога в соціальній значущості творчої діяльності                            | 7,4         |
| 4.6. Чесність, правдивість                                                                      | 8,1         |
| 4.7. Здатність до самоорганізації                                                               | 7,8         |

Майже третина анкетованих педагогів оцінили власну готовність до інноваційної діяльності у межах 75-92 % від максимуму, що є важливим чинником зростання їх педагогічної майстерності. Найбільш проблемні якості щодо інноваційної діяльності, які зазначили більшість вихователів, виявляємо для наступних параметрів: прагнення до лідерства; незалежність суджень; здатність відмовитися від стереотипів у педагогічній діяльності; володіння методами педагогічного дослідження; здатність до створення авторської концепції, технології

діяльності; здатність до організації педагогічного експерименту тощо. Дослідження показує, що готовність вихователів до впровадження новацій інших педагогів вище, ніж до їх створення.

**Висновки.** Таким чином, теоретичний аналіз сутності поняття «готовність до інноваційної педагогічної діяльності» вказує на багатоаспектність підходів дослідників щодо виокремлення певних суттєвих ознак такої готовності, відповідно наведені формулювання понять є взаємодоповнючими. Майже третина анкетованих вихователів закладів дошкільної освіти високо оцінюють власну готовність до інноваційної діяльності; більшість вихователів виявляють готовність до впровадження новацій інших педагогів вище, ніж до їх створення.

**Список використаних джерел:**

1. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І. В. Гавриш. – Луганськ, 2006. – 44 с.
2. Гончарова О. А. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. А. Гончарова. – К., 2008. – 20 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Дічек Н. Педагогічне новаторство як історико-педагогічна проблема: підходи до вивчення / Н. Дічек // Рідна школа. – 2009. – № 10. – С. 40-44.
5. Козак Л. В. Структурно-компонентна модель підготовки майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності / Л. В. Козак // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – № 2. – С. 98-110.
6. Огієнко О. І. Формування готовності до інноваційної діяльності як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя / О. І. Огієнко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – Т. 7. – № 33. – С. 154-162.
7. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія; за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 504 с.
8. Сластенин В. А. Педагогика: Инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М.: Магистр, 1997. – 224 с.
9. Смолеусова Т. В. Состояние профессиональной готовности учителей начальной школы к внедрению инноваций / Т. В. Смолеусова // Вестник НГПУ. – 2012. – Т. 7. – № 3. – С. 5-17.

УДК 37.013

О.В. Шевчук, м. Вінниця, Україна / O. Shevchuk, Vinnitsa, Ukraine  
Sashenka-1@ukr.net

**СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

**Анотація.** У статті аналізується структура екологічної поведінки та специфіка її формування в учнів початкових класів. З'ясовано сутність поняття «екологічна поведінка учнів молодшого шкільного віку», дана характеристика зони відповідальності молодших школярів в довкіллі. Виділено чотири типи екологічної поведінки молодших школярів: екологічно доцільний, екологічно ситуативний, екологічно байдужий, екологічно руйнівний, та дана їх характеристика. Визначено чинники, що зумовлюють поведінку учнів початкових класів у довкіллі. За часом впливу на особистість вони поділяються на первинні (діють безпосередньо в момент поведінкового акту) та вторинні (відстрочені у часі). В залежності від факторів, що їх спричинили, детермінанти екологічної поведінки учнів початкових класів поділяються на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх ми віднесли: відчуття, мислення та волю особистості, до зовнішніх – орудю, зразок для наслідування та пасивний соціальний контроль. За характером впливу на особистість чинники поділяються на спонукальні – провокують поведінку та обмежувальні – гальмують або корегують дії.

Відповідно до описаних детермінантів виділено й основні завдання для формування екологічної поведінки учнів початкової школи. Це – розвиток емоційної сфери, інтелекту, вольових якостей, практичних навичок та зразків екологічно доцільної поведінки. А також, формування основ світогляду та системи цінностей, які дають можливість на початковому етапі розрізнати поняття добра і зла, в екологічному контексті.

**Ключові слова.** початкова школа, молодший школяр, екологія, екологічне виховання, екологічна поведінка, екологічна поведінка учнів початкової школи, типи екологічної поведінки, детермінанти